

De Yolngu van Noordoost-Arnhemland, Australië (deel 3)

Yḏaki

didgeridoo's van de Yolngu

Yḏaki is de verzamelnaam voor een groep instrumenten van de Yolngu. Sommige van deze instrumenten zijn pas recentelijk openbaar gemaakt aan de buitenwereld. Het instrument zoals wij het kennen heeft voor de Yolngu diepere lagen die voor ons, niet geïnitieerden, ontoegankelijk zijn.

De Yolngu zijn de oorspronkelijke bewoners van Noordoost-Arnhemland. Het gebied waarin zij wonen, Miwatji, is zo groot als de Benelux. Er zijn momenteel zo'n 4500 Yolngu, die onderverdeeld zijn in 30 clans.

De wereld van de Yolngu zit complex in elkaar. Alles in de kosmos is verdeeld in twee groepen, *Dhuwa* en *Yirritja*, vergelijkbaar met Yin en Yang. De twee begrippen hangen nauw samen, maar zijn ook strikt gescheiden.

Volgens de Yolngu is er ook een allesomvattend, complex relatiesysteem, *gurrutu* genaamd. Dit systeem is voor ons bijna niet te volgen, maar wel essentieel om de muziek van de Yolngu enigszins te doorgronden (zie voor een uitgebreide beschrijving voorgaande artikelen, Tk 2020-1 en 2).

De eerste didgeridoo

Men gaat ervan uit dat de didgeridoo zijn oorsprong vindt in Noordoost-Arnhemland. De meest gangbare verzamelnaam voor de didgeridoo's uit dit gebied is *yidaki*. Er zijn een groot aantal verschillende type *yidaki* en elk type heeft een eigen naam, speelwijze en geluidskarakteristiek. Binnen elke clan bestaan varianten met elk hun eigen naam en gebruik in ceremonie, 'song-cycle' of ritueel. Om het nog ingewikkelder te maken, elk instrument kan verschillende namen hebben afhankelijk van de context.

Een eigen verhaal

Voor elke *yidaki* bestaat er een verhaal over hoe hij bij de specifieke clan terecht is gekomen.

Twee van deze verhalen gaan over de eerste *yidaki* voor respectievelijk de Yirritja en de Dhuwa groep.

Aangezien ik geen traditionele eigenaar ben van deze verhalen, is het niet aan mij om ze te delen. Toch zal ik, met toestemming, een korte samenvatting geven.

Djunggirriny'

Een van de belangrijkste verhalen gaat over een sacrale Dhuwa *yidaki* met de naam Djunggirriny'. Het verhaal handelt over een wedstrijd tussen de Marrakulu

en de Galpu clan, bij Ngaypinya, een gebied van de Galpu clan.

De wedstrijd ging erom wie de Djunggirriny' kon bespelen. Bij de poging van de Marrakulu zakte het geluid in het water. Maar toen de Galpu erop bliezen stak de westenwind op, *Bärra*, en was het voor iedereen duidelijk dat de Djunggirriny' behoorde aan de Galpu.

Dit is een samenvatting van hoe Djalu' Gurruwiwi het mij sinds 2009 meerdere malen heeft verteld.

Een typische Djunggirriny' is tussen de 160 en 180 cm, laag van toon en het geluid dient de kracht van de donder (*Baywara*), de Westenwind (*Bärra*) en het geluid van de schurende schubben van de Regenboogslang (*Witijj*) te bezitten. Kwaliteiten die eigenlijk alleen door de traditionele eigenaren van het instrument herkend kunnen worden.

Dhadalal

Het Yirritja verhaal handelt over de Dhadalal, een instrument dat gebruikt wordt tijdens Yirritja begrafenissen (*bäpuru*) en openbaar toegankelijke ceremonies (*garma*).

Het verhaal en de *yidaki* zijn pas in 2004 openbaar gemaakt. Het vertelt over Ganbulapula, een van de belangrijkste scheppers van het Yirritja deel van de wereld. Ganbulapula reisde door het hele land en veranderde veelvuldig van naam. Het verhaal van de Dhadalal wordt geassocieerd met de Yirritja begrafenissen. Als de ceremonie begint klinken er eerst altijd drie lange trompet tonen. Dit om alle clans, zowel Dhuwa als Yirritja, op te roepen om te verzamelen.

Een typische Dhadalal is rond de 125 cm lang met een relatief hoge toon.

Ze worden versierd met touw, kangeroeboot en veren. De veren onderstrepen de heiligheid (*ranga*) van het instrument.

Een rijkelijk beschilderde Mandapul gemaakt door Burrngupurrngu Wunungmurra, verzameld in 2010, omgeving Gurrumurru, lengte 136 cm.

De thema's van de schildering zijn Djaykun (Vijlslang) en Mandapul (didgeridoo).

Luister via deze grote verscheidenheid aan

QR-code naar de liederen van de Yolngu

Songlines

Nagenoeg alles in de Yolngu wereld is vastgelegd in geschilderde patronen (*miny'tji*), verhalen, en zang en dans (*manykay*). Bij veel van deze *manykay* horen *yidaki* ritmes.

Stap voor stap worden de verhalen gespeeld, gedanst en gezongen.

Om een idee te geven: een van de openbare verhalen die is vastgelegd door het *Mulka manykay archives project* in Yirrkala wordt verteld door de Manalili clan en handelt over het vangen van vis.

Lied 1- 5 Krabbetjes verzamelen

Lied 6-7 De kano het water in slepen

Lied 8-11 Een rots zoeken om aan te leggen.

Lied 12-14 Bidden voor een rots om aan te leggen.

Enz. In totaal 52 liederen over het vangen van vis.

Zo zijn er dus liederen over echt bijna alles. De verhalen over de verschillende voorouderlijke scheppers, de eerste tractor, de eerste tekenfilm en alle clan gebonden of verbindende liederen die nodig zijn voor een begrafenis of besnijdenis. De functie van de *yidaki* is het begeleiden van de dansers.

Speelwijze

Algemeen bekend is dat er voor het spelen van de didgeridoo gebruik gemaakt wordt van de circulaire ademhaling. Een techniek waardoor de speler in staat is een eindeloze toon ten gehore te brengen. De techniek is eenvoudig te leren en daarna begint het spelen pas.

De eerste klank van de *yidaki* is de fundamentele grondtoon (*drone*). Deze

Bilma gemaakt door Gurrulkungu Gurruwiwi, verzameld in 1968, omgeving Galiwinku, lengte 52 cm.

drone wordt door middel van ademstructuren en verschillende tongbewegingen onderverdeeld tot ritmes. Er zijn dertien basis klanken en vier van deze klanken worden gespeeld met een inademing. Deze klanken liggen besloten in het ritme en zijn dus gestructureerde ademklanken. Ze worden afgewisseld met tongklanken. Op deze manier heb je een structuur van in- en uitademen, welke samen het ritme vormen.

Speciale letterklanken

Binnen de talen van de Yolngu bestaan er een groot aantal klanken die we in onze taal niet kennen. Zo is daar de 'retroflex tongpositie'. Deze beweging houdt in dat de tong helemaal plat achter in de keel wordt gelegd. In de geschreven taal gebruikt men een 'underscore' onder de retroflex letters.

De Yolngu kennen een vijftal r-klanken:

- 1) de R zoals wij hem kennen,
- 2) de dubbele RR (harder en langer),
- 3) de retroflex D zoals in *yidaki*, waarbij de d klinkt als rd,
- 4) de retroflex L zoals in *Lambilpil* (een *yidaki* uit zuidoostelijke deel van het gebied), waarbij de l klinkt als rl,
- 5) de retroflex T zoals in *Datwuy* (een van de clans), waarbij de t klinkt als rt.

Deze letters komen terug in de verschillende klanken van het *yidaki* spel. Men zal dus minimaal het Yolngu alfabet moeten kunnen uitspreken om de traditionele stijl te kunnen spelen.

Het wordt echter niet gewaardeerd als niet-Yolngu traditionele clanliederen kopiëren. Zonder *gurrutu*, jouw relatie tot het onderwerp, betekenen de patronen niets.

Hier in Nederland leren we op school het lied *Mijn tante uit Marokko*. Maar als je geen tante in Marokko hebt, ben je in feite aan het liegen. Dus als je bijvoor-

Er is een groot aantal verschillende type yidaki, elk met eigen naam, speelwijze en geluidskarakteristiek

Boven: Zodra men ook maar iets verder het bos in gaat is een vergunning verplicht. Rechts: Typisch landschap waar het goede hout voor het maken van instrumenten te vinden zouden moeten zijn.

Links: Mannen met lichaamsbeschildering begeleiden een bunngul ceremonie, 1930.

© Library & Archives NT

Onder: Bilma gemaakt door Gurrurkumngu Gurruwiwi, verzameld in 1968, omgeving Galiwin-ku, lengte 52 cm. Privécollectie M. Teijgeler

beeld de liederencyclus van Gurduku (de kraanvogel) speelt en je weet niet of deze vogel volgens de gurruṯu regels jouw oom of schoonmoeder is, dan is het niets waard in de ogen van de Yolngu.

Basisklank en maatsoorten

Grofweg onderscheidt men dertien basisklanken. De klanken rijgt men aaneen tot een structuur van ritmes. Deze ritmes zijn uiterst complex. Ze zijn opgebouwd uit zeer ingewikkelde maatsoorten die soms wel 20 tellen duren voor ze herhaald worden. Duidelijk iets anders dus dan de eenvoudige en repetitieve 4- en 3-kwartsmaten in house of hoempapa muziek. De beste vergelijking is die met tabla patronen uit de Indiase muziek.

Mannen/vrouwen

In de cultuur van de Yolngu kent men een strikte scheiding tussen mannen- en vrouwenzaken. De een is echter niet belangrijker dan de ander. In principe is de didgeridoo vooral een mannending. Hoewel vrouwen soms meewerken aan het maken van een didgeridoo, bespelen zij het instrument in principe niet. Toch zijn er verhalen bekend over ceremonies waarbij er geen mannelijke speler aanwezig was en deze functie ingenomen werd door een vrouw.

De *dbapi* (besnijdenis ceremonie in Noordoost-Arnhemland) kent een vrolijk deel waarbij de genderrollen worden omgedraaid. De mannen verkleed en gedragen zich als vrouwen (tegenwoordig zelfs met pruiken en rokken) en de vrouwen als mannen. Tijdens dit onderdeel bespelen de vrouwen kleine didgeridoo's. Dit tot grote hilariteit van de deelnemers. Over de vraag of vrouwen buiten de traditie *yidaki* mogen spelen verschillen de meningen. Galarwuy Yunupinu heb ik op deze vraag eens horen zeggen: 'Als honden in een didgeridoo blaffen worden we ook niet boos, dan lachen we'.

Maar de meeste *yidaki* experts hebben er geen probleem mee als niet-Yolngu vrouwen (en mannen) *yidaki* spelen. Als je de taboes niet kent, kan je ze ook niet breken is een veelgehoord argument.

www.mt-yidaki.com

Yidaki gemaakt door Wakang Munyarryun, verzameld in 2019, omgeving Dhalinybuy, lengte 148 cm.

Over de auteur

Michiel Teijgeler begon, na het bijwonen van een concert van de band Yothu Yindi, in 1993 met het bespelen van de didgeridoo.

In 1999 volgde hij een masterclass bij David Blanas, een traditionele meester uit Zuidwest-Arnhemland. In 2003 reisde hij voor het eerst naar Arnhemland om lessen te volgen bij Djalu' Gurruwiwi en Milkayṯu Mununggurr. Tijdens deze reis werd hij geadopteerd binnen de Warramiri clan (zie deel I, Tk 2020-1). Sindsdien reist hij regelmatig naar het gebied om inkopen te doen, lessen te nemen en zijn relaties met de Yolngu te onderhouden.

Vanaf die eerste reis heeft hij zich ontwikkeld tot een internationaal erkend expert van de traditionele didgeridoo. Hij bezit een van de grootste collecties traditionele instrumenten van Europa. Soms helpt hij musea met het catalogiseren van instrumenten in hun collectie. Hij verzorgde, samen met curator George Petitjean de didgeridoo's voor de *the power of wood* expositie in het AAMU (Aboriginal Art Museum Utrecht). Tijdens deze expositie waren er 26 traditionele instrumenten uit heel Arnhemland opgesteld.

Ook is hij de didgeridoodocent van museum Volkenkunde, Leiden. Michiel is een van de weinigen in de wereld die, met support vanuit Noordoost-Arnhemland, les mag geven in de traditionele basistechnieken.